

Plihál Katalin
Nyomatott magyar föld- és éggömbök
1840-1990
HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó, 2016

A Zrínyi Könyvkiadó szépséges könyvet kínál önöknek: A Plihál Katalin által jegyzett *Nyomatott magyar föld-és éggömbök 1840-1990* című könyv igazi karácsonyi ajándék azoknak, akik szeretik a szép könyvet, a térképeket, a történelmet, no meg a földrajtot.

Ezzel a kötettel egy több évszázadon át ívelő időutazáson is részt vehetünk. Ki ne álmodozott volna tágra nyitott pupillával, bal avagy jobb kezével a földgömböt forgatva? Időnként mutatójával rábökve a gömb felszínére, és ahol a gomb imígyen megállt, elképzelve, ott milyen lehet az élet. Brazília? Afrika a 19. században? Új Zéland, amikor még fel se fedezték?

No, de mi minden kellett ahhoz, hogy mi ezt gyermeki lélekkel megtehessük? Először is rá kellett jönni arra, hogy a Föld gömbölyű. Aztán meg kellett találni, hogy ezen a bolygón legalább úgy nagyjából hol, mi van. S kellett egy király nagy ötlet, hogy mindez egy szép színesre megfestett golyón akár ábrázolható is legyen, és ha a két sarkán átszúrjuk, akkor forogjon is. Sőt, némi mechanikával készíthetünk hozzá egy Holdat – mit Holdat! –, egy saját Napot, és akkor már bolygókat is –, és

Földgömb Éggömb

Sultz Sándor könyvajánlója

már is utazhatunk képzeletben nem csak a Földön, hanem a Naprendszerben. És ugyanezt megtehetjük az égbolttal is – kell ennél több?

Plihál Katalin, az Országos Széchényi Könyvtár Térképosztályának vezetője szorgos kutató és elemző munkával állította össze honunk földgömbjeit a kezdetektől napjainkig. Ezt a vállalkozást megelőzte a *Magyarország legszebb térképei 1528–1895* kiadványa, ami 200 térkép fölötti álmodozásra hívja az olvasót.

Kezdetben tényleg olcsóbb volt odamenni a helyszínre, és megnézni, hol is van Amerika, mint rendelni egy földgömböt. Földgömböt venni királyok, hercegek, grófok mulatsága. Aztán lassan ereszkedik az ára. S aztán már olyat is lehetett kapni, ami nem is földgömb, hanem éggömb, a zodiákust ábrázoló grafikákkal, amik mögött szinte észrevétlenül hunyorogtak a csillagok. Aztán a 19. század második felére jobb helyeken már magától értetődő volt, hogy földrajztanítás e csodás segédeszköz nélkül nem az igazi.

Ennek a belátásnak magyar úttörői voltak: gróf Batthyány Kázmér, Nagy Károly, Ballagi Károly és Elekes Ferenc

urak, valahányan ama nagy nemzedékből, akik tevőleg tettek 1848-ban is...

A kötethez egy DVD is jár, ami tartalmazza az összes közölt gömb képét, és amit Geda Mátyás jóvoltából el lehet forgatni, rá lehet közelíteni.

Végül kis idézet a kötet bevezetőjéből: „Milyen csodálatos egy jó térkép – írta Samuel van Hoogstraten a művészetéről szóló értekezésében –, az ember, hála a rajzolás művészetének, úgy látja rajta a világot, mintha egy másik világból nézné... A korai reneszánsz egyik legszebb glóbusz-alkotásáról, Hans Dorn Domonkos-rendi matematikus 1480-ban Budán készült éggömbjéről megállapítható, hogy égitestek pozícióinak meghatározására szolgált.”

Már az első földrajzi felfedező hajóutakról készült metszeteken esetenként a szemünk elé bukkanó földgömbök a földrajzi hosszúság számításában segítettek a navigációért felelős tiszteket.

Gömb. Hangulatfestő szó. Teke szavunk bizonytalan eredetű. „A közbeszédben a gömb részletének megnevezésére (félteke), illetve a tekejátékra használatos.” Lsd. még, amikor (föld)gömbökkel tekéznek az istenek...